

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Факультет філології та журналістики
Кафедра української мови

СИЛАБУС

вибіркової навчальної дисципліни

**УКРАЇНСЬКА МОВА В СУЧАСНОМУ МЕДІАДИСКУРСІ:
ЗАСОБИ УВИРАЗНЕННЯ Й ДЕВІАЦІЇ**

для підготовки бакалавра

Луцьк 2021

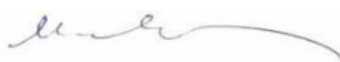
Силабус вибіркової навчальної дисципліни «Українська мова в сучасному медіадискурсі: засоби вираження й девіації» для підготовки бакалавра. 2021 р. 10 с.

Розробник:

Межов Олександр Григорович, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української мови.

Силабус навчальної дисципліни затверджено на засіданні кафедри української мови (протокол № 1 від 27 серпня 2021 року).

Завідувач
кафедри української мови

проф. Мірченко М. В.

I. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Таблиця 1

Найменування показників	Освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
Денна форма навчання	ОС бакалавр	Вибіркова
Кількість годин/кредитів 150 год./ 5 кредитів		Рік навчання третій
		Семестр п'ятий
ІНДЗ: немає		Лекції 26 год.
		Практичні 28 год.
		Самостійна робота 86 год.
		Консультації 10 год.
	Форми підсумкового контролю: залік	
Мова навчання	українська	

II. ІНФОРМАЦІЯ ПРО ВИКЛАДАЧА

Прізвище, ім'я та по батькові *Межов Олександр Григорович*
 Науковий ступінь *доктор філологічних наук*
 Вчене звання *професор*
 Посада *професор кафедри української мови*
 Контактна інформація: тел. 0992272361,
 e-mail: mezhov.oleksandr@vnu.edu.ua, mezhov@ukr.net
 Дні занять: <http://194.44.187.20/cgi-bin/timetable.cgi>

III. ОПИС ДИСЦИПЛІНИ

1. Анотація курсу.

У жанрово-стильових різновидах медіадискурсу початку ХХІ ст. простежуємо не лише інноваційні динамічні процеси з яскравими мовними засобами увиразнення, а й, на жаль, зумовлені різними лінгвальними й екстралінгвальними чинниками численні девіації (мовні й немовні помилки), що призводять до спотворення інформації і, зрештою, неадекватного її сприйняття реципієнтами. Майбутні філологи та вчителі-словесники, журналісти й редактори, копірайтери й контент-менеджери, менеджери з реклами та зв'язків із громадськістю, пресекретарі повинні не тільки досконало володіти арсеналом мовних ресурсів, доцільно використовуючи їхні виражальні можливості в різних стилях і жанрах спілкування, а й дбати про гармонійність змісту й форми текстів: правильність поданої інформації в змістовому аспекті та з погляду відповідності чинним літературним нормам, що є запорукою адекватного сприйняття адресатом. Саме цього й багато іншого корисного контенту і практичних навичок для майбутньої професійної діяльності можна отримати, відвідуючи курс.

2. Мета і завдання навчальної дисципліни – формувати у здобувачів освіти фахові мовнокомунікативні компетентності, пов’язані з уміннями та навичками:

- 1) аналізувати й оцінювати виражальні можливості мовних ресурсів, стилістичних фігур у сучасному медіадискурсі, зокрема їхню роль у реалізації комунікативно-прагматичних функцій текстів інформаційного та публіцистичного стилів;
- 2) будувати висловлювання в інформаційному й публіцистичному стилях, використовуючи лексико-фразеологічні, морфолого-словотвірні, синтаксичні, пунктуаційні, графічні й орфоепічні засоби вираження мови;
- 3) виявляти та усувати мовні й немовні помилки в журналістських текстах, засвоївши основні лінгвістичні та логічні засади редагування.

3. Результати навчання (компетентності)

Аналізуючи нормативні й багаті на виражальні засоби медіатексти, володіючи необхідним термінологічним апаратом, теоретичними знаннями про лінгвістичні та позалінгвальні причини появи помилок, критерії їх виявлення, класифікації мовних і немовних анормативів, основні помилконезбезпечні місця, випускник університету зможе у практичній професійній діяльності:

- оцінювати свій або чужий інформаційний продукт, мовні факти з погляду нормативності / ненормативності і функціональної доцільності;
- розпізнавати недоцільні відхилення від норми, різні типи помилок;
- систематизувати негативний мовний матеріал відповідно до класифікацій анормативів;
- установлювати причини відхилення від норми, рівень локалізації помилки;
- знаходити оптимальні способи редагування, усунування виявлених у журналістських матеріалах, а також текстах інших стилів і жанрів мовних та немовних девіацій.

4. Структура навчальної дисципліни

Таблиця 2

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Усього	у тому числі				*Форма контролю/ Бали
		Лек.	Практ.	Сам. роб.	Конс.	
1	2	3	4	5	6	7
<i>Змістовий модуль 1. Мовні засоби вираження в ЗМІ</i>						
Тема 1. Мова масмедіа як об’єкт лінгвістичних студій	15	2	2	10	1	ПР/РМГ 4 бали
Тема 2. Лексико-фразеологічні засоби експресивності в медіадискурсі	19	4	4	10	1	ДС/ВЗ 4 бали
Тема 3. Морфолого-словотвірні та графічні засоби вираження в журналістських текстах	15	2	2	10	1	ФО/ВЗ 4 бали
Тема 4. Експресивний синтаксис та пунктуаційні засоби вираження медійних текстів	19	4	4	10	1	БС/ВЗ 4 бали

Разом за змістовим модулем 1	68	12	12	40	4	16 балів
<i>Змістовий модуль 2. Мовні й немовні девіації в ЗМІ</i>						
Тема 5. Типологія мовних і немовних помилок як об'єкт девіатології	11	2	2	6	1	ПР/РМГ 4 бали
Тема 6. Лексичні помилки	17	4	4	8	1	ДС/ВЗ 4 бали
Тема 7. Морфолого-словотвірні помилки	15	2	4	8	1	ФО/ВЗ 4 бали
Тема 8. Синтаксичні й пунктуаційні помилки	13	2	2	8	1	ДС/ВЗ 4 бали
Тема 9. Офографічні та орфоепічні помилки	13	2	2	8	1	БС/ВЗ 4 бали
Тема 10. Немовні девіації в медіадискурсі	13	2	2	8	1	РМГ/ВЗ 4 бали
Разом за змістовим модулем 2	82	14	16	46	6	24 бали
Усього балів за ЗМ1 і ЗМ2						40 балів
Модульна контрольна робота 1						ВЗ /30 балів
Модульна контрольна робота 2						Т /30 балів
Усього балів за 6-й семестр						100 балів
Усього годин за курс	150	26	28	86	10	

*Форма контролю: ДС – дискусія; БС – евристична бесіда; ФО – фронтальне опитування; ВЗ – виконання практичних завдань, вправ; РМГ – робота в малих групах; ПР – презентація, ментальна карта; Т – тести.

5. Завдання для самостійного опрацювання.

Самостійна робота передбачає детальніше опрацювання здобувачами освіти теоретичних основ лекційного матеріалу, рекомендованої літератури, а також виконання практичних завдань і вправ. *Питання й завдання для самостійної роботи подано за темами у навчально-методичних матеріалах до вивчення дисципліни.*

Ефективність самостійної роботи здобувачів освіти викладач виявляє на практичних заняттях, під час модульного контролю та фіксує в загальній оцінці за тему і змістовий модуль.

IV. ПОЛІТИКА ОЦІНЮВАННЯ

Політика викладача щодо здобувача освіти

Дисципліна охоплює два змістові модулі. Підсумкова оцінка за 100-бальною шкалою в кожному семестрі складається із сумарної кількості балів за:

- поточне оцінювання з відповідних тем (максимум 40 балів);
- модульні контрольні роботи (максимум 60 балів).

Поточний контроль передбачає такі форми: оцінювання усних відповідей на практичному занятті у процесі індивідуального, фронтального чи комбінованого опитування, евристичної бесіди, дискусії, роботи в малих групах; виконання практичних завдань для самостійної роботи, зокрема тренувальних вправ із кожної теми, творчих, аналітичних, проблемно-пошукових, дослідницьких завдань; тестів, презентацій, ментальних карт тощо. На практичному занятті і в процесі самостійної роботи, щоб отримати максимальний бал, здобувач освіти повинен: вичерпно

відповідати на основні й додаткові питання; аргументувати теоретичні положення прикладами; знати основні та (вибірково) додаткові джерела з теми; самостійно опрацювати окремі питання, критично аналізуючи викладений у рекомендованих джерелах матеріал; створювати ментальні карти, презентації; застосовувати теоретичні знання на практиці; коментувати виконані практичні завдання; відстежувати й аналізувати експресивні мовні одиниці й девіації в медіатекстах; правильно їх редагувати відповідно до норм літературної української мови. Розподіл балів за темами із зазначенням максимальної оцінки див. у *Таблиці 2*.

Модульні контрольна роботи спрямовані на виявлення рівня компетентностей здобувачів освіти з кожного змістового модуля. До модульної контрольної роботи 1 входить два теоретичні питання й одне практичне завдання (по 10 балів). Модульна контрольна робота 2 передбачає письмове тестування (30 балів).

Основні форми вивчення дисципліни: лекції, практичні заняття, самостійна робота, консультації. Обов'язковими є відвідування практичних занять та усні відповіді у процесі опитування, бесіди, дискусії; виконання завдань для самостійної роботи, зокрема письмових вправ з кожної теми. На консультаціях викладач допомагає здобувачам освіти в опрацюванні складних питань курсу. Пропущені заняття можуть бути відпрацьовані під час консультацій у тих самих формах контролю, що передбачені на практичному занятті, або (за неможливості) через *e-mail, Viber, Skype, Zoom*. Такі ж способи взаємодії викладача зі здобувачами освіти й під час дистанційного навчання (наприклад, в умовах карантину).

Усі завдання мають бути виконані вчасно, у встановлені терміни, відповідно до затвердженого розкладу занять.

З основними принципами організації поточного й підсумкового контролю знань здобувачів освіти у ВНУ імені Лесі Українки можна ознайомитися за покликанням: *ПОЛОЖЕННЯ про поточне та підсумкове оцінювання знань студентів Волинського національного університету імені Лесі Українки.*

Здобувачам освіти також можуть бути зараховані результати навчання, отримані в процесі неформальної та інформальної освіти. Деталі за покликанням: *ПОЛОЖЕННЯ про визнання результатів навчання, отриманих у формальній, неформальній та/або інформальній освіті у Волинському національному університеті імені Лесі Українки.*

Із порядком розгляду звернень щодо вирішення конфліктних ситуацій, пов'язаних з оцінюванням знань та навчальних досягнень здобувачів вищої освіти, можна ознайомитися за покликанням: *ПОЛОЖЕННЯ про порядок і процедури вирішення конфліктних ситуацій у ВНУ імені Лесі Українки.*

Політика щодо академічної доброчесності

Здобувач освіти зобов'язаний самостійно виконувати всі завдання поточного й підсумкового контролю, покликаючись на джерела у випадку використання чужих думок. Жодна з форм порушення академічної доброчесності (присвоєння чужих напрацювань чи ідей, плагіат, некоректне цитування та ін.) недопустима. За таких дій – адекватна реакція відповідно до нормативних документів:

- *Положення про систему запобігання та виявлення академічного плагіату;*
- *Кодекс академічної доброчесності.*

V. ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ

Формою підсумкового контролю є залік. Здобувач освіти може отримати семестровий залік «автоматом», набравши в сумі не менше 60 балів, за умови вчасного виконання всіх завдань, передбачених силабусом. У випадку незадовільної підсумкової оцінки (менше 60 балів) здобувач освіти може добрати бали, виконавши певний вид робіт (наприклад, скласти одну із тем або перескласти якусь тему, написавши підсумковий тест тощо). *Питання до заліку див. у навчально-методичних матеріалах для вивчення дисципліни.*

VI. ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ

Таблиця 3

Оцінка в балах за всі види навчальної діяльності	Оцінка
90 – 100	Відмінно
82 – 89	Дуже добре
75 - 81	Добре
67 -74	Задовільно
60 - 66	Достатньо
1 – 59	Незадовільно

Критерії оцінювання

Відмінно – здобувач освіти дає вичерпні відповіді на основні та додаткові питання, виявляє критичне мислення, повне розуміння матеріалу, глибоко та всебічно аналізує його, використовуючи при цьому обов'язкову й додаткову літературу, самостійно наводить приклади, робить ґрунтовні й аргументовані висновки, правильно виконує практичні завдання різного рівня складності, зокрема аналітичні, проблемні, творчі (не менше ніж 90% правильних відповідей і практичних завдань).

Дуже добре – здобувач освіти дає вичерпні відповіді лише на основні питання, використовуючи при цьому обов'язкову й додаткову літературу, самостійно наводить приклади, робить висновки, допускає поодинокі помилки у практичних завданнях різного рівня складності (не менше ніж 80% правильних відповідей і практичних завдань).

Добре – здобувач освіти, загалом, дає відповіді на переважну більшість питань, використовуючи при цьому лише обов'язкову літературу, наводить приклади з підручників, робить висновки, але допускає незначні помилки та неточності під час викладення матеріалу, виконання практичних завдань (не менше ніж 75% правильних відповідей і практичних завдань).

Задовільно – здобувач освіти дає відповіді, проте не розкриває суті питання, відчуває труднощі в наведенні прикладів, не здатен зробити правильні висновки, допускає суттєві помилки та неточності під час викладення матеріалу, виконання практичних завдань або виконує їх частково (не менше ніж 60% правильних відповідей і практичних завдань).

Достатньо – здобувач освіти демонструє низький рівень знань теоретичного матеріалу, допустивши значну кількість помилок у відповідях на питання, не може навести приклади, не здатен зробити висновки, не виконує половини практичних завдань (не менше ніж 50% правильних відповідей і практичних завдань).

Незадовільно – здобувач освіти фрагментарно або поверхово знає теоретичний матеріал, не може відповісти на питання викладача та виконати більшість практичних завдань (менше ніж 50% правильних відповідей і практичних завдань).

Оцінка в балах за різні види навчальної діяльності

Таблиця 4

Лінгвістична шкала	Залік	Модульна контрольна робота I*	Поточний контроль
Відмінно	56 – 60	28 – 30	4
Дуже добре	51 – 55	25 – 27	3
Добре	46 – 50	23 – 24	2,5

Задовільно	41 – 45	20 – 22	2
Достатньо	36 – 40	18 – 19	1,5
Незадовільно	1 – 35	1 – 17	1

*Модульна контрольна робота 2 оцінюється 30 балами (письмове тестування передбачає 60 завдань по 0,5 балів за кожну правильну відповідь).

VII. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ТА ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ

1. Горобець І. Сучасний український газетний текст: змістова концепція, структурна специфіка, жанрова диференціація. *Наукові записки ВДПУ імені Михайла Коцюбинського*. Серія: Філологія (мовознавство). 2020. Вип. 1. С. 123–132.
2. Горобець І. Функціонування синонімічного та антонімічного повторів у мові сучасних українських газет. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*. 2019. Вип. 175. С. 89–92.
3. Городенська К. Українське слово у вимірах сьогодення. 2-ге вид., доп. Київ: КММ, 2019. 208 с.
4. Завальнюк І. Я. Синтаксичні одиниці в мові української преси початку ХХІ століття: функціональний і прагмалінгвістичний аспекти: монографія. Вінниця: Нова Книга, 2009. 400 с.
5. Завальнюк І. Специфіка й форми вияву інтертекстуальності в заголовках газет Вінниччини. *Проблеми гуманітарних наук*. Серія : Філологія. 2016. Вип. 38. С. 199–208.
6. Куляс П. Типологія помилок: підручник-монографія. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. 464 с.
7. Левченко Т. М. Функціонування жаргонних фразеологічних одиниць у засобах масової комунікації. *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2019. Випуск 11. Том 1. С. 27–32.
8. Левченко Т. М. Експресивні можливості субстандартної лексики у мові засобів масової комунікації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія* : науковий збірник. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2019, № 42. Том 3. С. 106–109.
9. Левченко Т. М. Запозичення в молодіжному сленгу (на матеріалі українських засобів масової комунікації). *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2020. Випуск 13. Том 1. С. 77–82.
10. Левченко Т. М. Диференціація діалектної лексики у мові засобів масової комунікації. *Науковий журнал Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія : Філологія. Соціальні комунікації*. Київ : Видавничий дім «Гельветика», 2019. Том 30 (69). № 4. Частина 1. С. 22–26.
11. Левченко Т. М. Суржик як засіб пейоративної оцінки в мові засобів масової комунікації. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філологія»*. Харків : Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. 2020. Випуск. 85. С. 72–76.
12. Лексика українських мас-медіа: монографія / за ред. М. Навальної. Переяслав-Хмельницький: «Видавництво КСВ», 2019. 212 с.
13. Мариненко І. Орфографічні й лексичні помилки в крос-медійних ЗМІ: типологія, причини виникнення. *Мова: класичне-модерне-постмодерне*. Київ, 2017. Вип. 3. С. 227–235.
14. Межов О. Г. Принумеральні прийменники як модифікатори семантики приблизної кількості в сучасній українській мові (на матеріалі українських інтернет-видань). *Діалог*

- мов – діалог культур. *Україна і світ*: щорічний науковий збірник. VIII Міжнародна науково-практична Інтернет-конференція з україністики. München, 4–6. November 2017. München : readbox unipress Open Publishing LMU, 2018. С. 102–110.
15. Костусяк Н. М., Межов О. Г. Префіксальні інновації як засіб психологічного впливу на свідомість реципієнтів. *Психолінгвістика. Психолінгвістика. Psycholinguistics*. 2018. Вип. 24 (2). С. 97–114 (*Web of Science*).
 16. Костусяк Н., Межов О., Навальна М., Українські фемінітиви в контексті мовної динаміки, синтаксичної семантики, деривації та проблем нормативності. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)* : збірник наукових праць / гол. ред. Є. Б. Барань. Вінниця : ТОВ «фірма Планер», 2021. Вип. 32. С. 171–184.
 17. Межов, О. Г., Костусяк, Н. М. Формування лексичної і граматичної компетентностей майбутніх філологів в умовах дистанційного навчання. *Інформаційні технології і засоби навчання*, 2021. Т. 84, № 4. С. 104–125 (*Web of Science*).
 18. Межов О. Г., Навальна М. І., Костусяк Н. М. Засоби вираження комунікативно-прагматичної інтенції образи в сучасних медіатекстах. *Лінгвістичні студії / Linguistic Studies*: зб. наук. праць; гол. ред. А. П. Загнітко. Вінниця : ДонНУ ім. Василя Стуса, 2021. Вип. 41. С. 179–192.
 19. Навальна М. Динаміка лексику української періодики початку ХХІ ст.: монографія. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2011. 328 с. URL: <https://ephshair.phdpu.edu.ua>
 20. Нечипоренко А. Ф. Мова ЗМІ та її вплив на формування культури мовлення. *Science and Education a New Dimension. Philology*. 2017. Vol. 32. P. 67–69.
 21. Пономарів О. Про найпоширеніші мовні помилки в радіо- й телефірі. *Детектор медіа*. 2017. 10 трав. URL: <https://detector.media/infospace/article/125677/2017-05-10>
 22. Ріпей М. Аспекти ненормативного вживання дієслів у журналістських текстах (на матеріалі одного номера всеукраїнської газети «День»). *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Журналістика»*. 2020. Вип. 48. № 1. С. 162–172.
 23. Ріпей М. В. Порушення лексичної норми в сучасній газетній мові. *Українська мова*. 2021. № 1 (77). С. 91–103.
 24. Соколова С. О., Бирик С. П. Українська мова в сучасних засобах масової комунікації: проблеми культури мови, стилістики та соціолінгвістики. *Українська мова*. Київ, 2014. № 2. С. 133–145.
 25. Стишов О. А. Динаміка лексичного складу сучасної української мови. *Лексикологія. Лексикографія: навч. посіб.* Біла Церква: 230 «Авторитет», 2019. 198 с. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/28117/1/Styschov_posybnuk
 26. Струганець Л., Ленько О. Українська мова в національному телефірі: моніторинг реалізації комунікативних ознак: монографія. Тернопіль: Осадца Ю. В., 2019. 120 с.
 27. Фаріон І. Мовна норма: знищення, пошук, віднова (культура мовлення публічних людей): монографія. 2-ге вид., доп. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2010. 336 с.
 28. Яворський А. Ю. Анормативи у структурі простого речення (за матеріалами друкованих ЗМІ). *Дослідження з лексикології і граматики української мови* : зб. наук. пр. / за ред. проф. А. М. Поповського. Д. : Видавець Біла О. К., 2012. Вип. 11. С. 213–222.
 29. Яцимірська М. Г. Культура мови журналіста: навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і доп. Львів: ПАІС, 2017. 168 с.
 30. Navalna, M., Kostusiak, N., & Mezhev, O. The functional-cognitive characteristics of interrogative utterances in modern Ukrainian. *Cognitive Studies | Études cognitives*, 2021 (21), s. 1–14 (*Scopus*).

Інтернет-ресурси

1. Блог «Центр культури української мови» Київського університету імені Бориса Грінченка. URL: <http://centrkum.blogspot.com/>

2. Офіційний сайт української мови. URL: https://ukrainskamova.com/publ/chinnij_pravopis/sintaksis_i_punktucija/7
3. Сайт електронної бібліотеки «Україніка» НАН України. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/UA/elib.exe>
4. Сайт Інституту мовознавства імені О. О. Потебні НАН України. URL: <http://www.inmo.org.ua/library.html>
5. Сайт Інституту української мови НАН України. URL: <http://www.nas.gov.ua>.
6. Тезаурус з комп'ютерної лексикографії. URL: <http://www.mova.info/Page3.aspx?11=188&vocid=1>
7. Тезаурус з лінгвістичної термінології. URL: http://www.mova.info/mov_thes.aspx?11=68
8. Українська мова. Енциклопедія. URL: http://chtyvo.org.ua/authors/Rusanivskyy_VM/Ukrainska_mova_Entsyklopedia/
9. Український правопис. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/%202019.pdf>